

Sewε konɔbanɔa ŋa Pɔli wila torogo

TIMOTE

wi yeri

Sewε wi nawa senre

Pa Timote wila yiri wa Lisiti ca, wa Likawoni tara ti ni (Kapye 14.6). Nala wo ni pe maa ki tara ti yinri Turiki tara. Timote wi to wila pye Girekiye woo, a wi nɔ wo pye Zhufuye woo. Naa Pɔli wila Zhezu Sentanra ti yari wa Lisiti ca, a Timote, naa wi nɔ Enisi konaa wi mama Lɔyisi wi ni pɛ si taga Zhezu wi na. Naa Pɔli wila kaa kari ki shyen wogo ki na wa Lisiti ca, a wì si Timote wi lɛ maa taga wi yɛɛ na, janɔgo wila wi sari wa we Fɔ wi tunɔgo ki ni (Kapye 16.1-3).

Laga ki sewε ŋa wi ni, wɛge yan fɔ Pɔli wì yiri wa Efezi ca ma kari wa Azi tara, mbe sa kari wa Maseduwani tara. Naa wila kaa na kee, a wì si Timote wi yaga wa Efezi ca, janɔgo wi konɔ tɔn nagafenne yagboyoolo pe na (1.3). Pɔli wila ki sewε ŋa wi yɔnlɔgo mbe kotogo le Timote wi ni, konaa mbe yerewe kan wi yeri tunɔgo ŋga wi yen na piin wa legilizi wi ni ki wogo na.

Wa sewε wi go nunɔba, naa tijere konaa kɔgɔlɔni (1; 4; 6) ki ni, mbele pe maa yagbogowo nagawa senre nari, ma kaseleɛge nagawa senre ti yaga, Pɔli wi yen na para poro wogo na. Ki yagbogowo nagawa senre ti yen na para Yenɔɛle li lasiri wo naa tagawa mba pe ma taga Zhezu wi na pi wogo na.

Wa sewε wi go shyen (2.1-15) ki ni, Pɔli wi yen naga yuun tagafenne pe kan ma yo paa yenri konaa ma nagawa kan pe yeri yenrewe pi wogo na.

Wa sewε wi go taanri (3.1-16) ki ni, legilizi yekeele pe tangalɔmɔ pi daga mbe pye yege ŋga na, Pɔli wì para ki wogo na.

Wa sewε wi go (4.6--6.21) laga ki ni, Pɔli wi yen na Timote wi kotogo kanni ma yo wila Yenɔɛle li tunɔgo ki piin. Wi daga mbege pye yege ŋga na mbe ta mbaa gbogolomɔ mba fuun pi yen wa legilizi wi ni pi kagala ke yege woo paa Zhezu Kirisi wi tunmbyee jɛnɔɛ yen, Pɔli wìgi wogo ki yo wi kan fun. Wa senre ti kɔsaga, Pɔli wi yen na Timote wi kotogo kanni ma yo wi ŋgbeli gbɔn jɛnɔɛ wa tagawa pi ni.

Sewε wi yen ma kɔɔnlɔ yege ŋga na

Sewε wi lesaga senre konaa sharaga 1.1-2

Yerewe mba pila kan nagafenne yagboyoolo pe yeri 1.3-11

Yinme mba Yenɔɛle làa tirige Pɔli wi na 1.12-17

Pɔli wɪla Timote wi kotogo kan wi na ma yo wi pye tagawa ni 1.18-20

Nagawa mba pì kan Yenɲele li gbɔgɔlɔmɔ konaa legilizi wi yege sinme wogo ki na 2.1--3.16

Nagawa mba pì kan yagbogowo nagawa senre ti wogo na 4.1-16
Gbogolomɔ mba fuun pi yen wa legilizi wi ni ki leele pe yigikala 5.1--6.2

Kagala legere kele yege wɔmɔ 6.3-19

Yerewe puɲgo woo konaa duwaw senre 6.20-21

Pɔli wɪla Timote wi shari

1 ¹ Mi Pɔli, mi yen Zhezu Kirisi wi pitunɲɔ*. We Shɔfɔ Yenɲele lo ligi kologo kan na yeri, naa we Fɔ* Zhezu Kirisi wi ni. Wo ɲa wi yen we jigi tagasaga ye.

² Muwi miɲi sewe ɲa wi pye maa torogo mboro Timote ma yeri. Mboro ɲa ma yen na pinambyɔ jennɲe wa tagawa pi ni we. We To Yenɲele lo naa we Fɔ Zhezu Kirisi wi ni pe yinme kan ma yeri, pɔɔn yinriwe ta, pe yeyinɲge kan ma yeri!

Ma yee yingiwe jen yagbogowo nagawa pi ni

³ Timote, ma koro wa Efezi ca paa yege ɲga na mila ma yenri maga pye, sanga ɲa ni mila pye na kee wa Maseduwani kinda we. Leele pele wa na leele pe nari yagbogowo nagawa pa ni. Maga yo maga ɲgban pe ni poo yerege. ⁴ Maga yo pe kan fɔ paga ka taga muɲgooro naa pe teleye setiriye senre nda ti se jen mbe kɔ to na, ki yaara ti maa kendige yinrigi. Tii yala ɲga Yenɲele li kɔn ma tege mbe pye mbe

leele pe shɔ ki ni, ko ɲga wè jen tagawa pi fanɲga na we. ⁵ Ki konɔ kanga ki go koyi ɲga ndanlawa we, mba pi maa yinrigi kotogo jenne ni, naa nawa jatere jenne ni, naa sɔbe tagawa ni. ⁶ Leele pèle puɲgo le ki tangalɔmɔ jembe pi ni ma pye senwara yofenne. ⁷ Paa ki jaa mbe pye lasiri sewe jenfenne*, ma si yala, senre nda poro jate pe maa yuun to naa nda pe yen ti puɲgo na, paa ti kɔɔn jen.

⁸ Wège jen ma yo lasiri wi yen ma yɔn, na ma kaa tanri mbaa yala wi ni we. ⁹ Wège jen ma yo lasiri wii tege lesinmbele poro kala na, een fɔ, wì tege kapere pyefenne poro naa mbele pè yiri ma je poro kala na, naa mbele pe woro na fye Yenɲele li yege poro naa lepeele pe ni, naa mbele pè je Yenɲele li na poro naa mbele pè Yenɲele konɔ li yaga pe ni, naa mbele pe maa pe teele naa pe nɛele pe kuun pe ni, naa legbolele pe ni, ¹⁰ naa keenre lifenne poro naa mbele pe maa jeele kala piin pe nambala yeenle ni pe ni, naa mbele pe maa leele yuun na pere kulolo pe ni, naa yagbogolofenne

poro naa mbele pe maa yagbogolo senre yuun na tanwa ti na pe ni, naa kagala sanngala ngele fuun ke maa kendige woo kaselege nagawa pi ni ke ni. ¹¹Pa ki nagawa pi yen wa Sentanra nda ti telege na na ti ni. Yenngelɛ ngbɔɔɔ nga ki yen nayinme pi go, ti yen na para ko senre na.

Kagbaraga nga Yenngelɛ li pye, ki daga wege jɛn li na

¹²Mi yen na we Fɔ Zhezu Kirisi wi shari, wo ɲa wì fanngala le na ni na tunngo ki na we. Mi yen naa shari, katugu wìlan jate mi yen tagawa ni, mɛɛ na wɔ mbaa tunngo piin wi kan. ¹³Ali maga ta faa mɪla pye naa mege ki jogo, ma pye tagafenne pe jɔɔɔfɔ konaa ma pye lewelewe. Ɛɛn fɔ, Yenngelɛ lilan yinriwe ta, katugu mi sila taga Zhezu wi na, mi sila si nga mɪla pye na piin ki jɛn. ¹⁴We To Yenngelɛ li yinme gbɔɔ kan na yeri jɛngɛ, naa tagawa konaa ndanlawa ni, mba pi yen we ni wa we gbogolomɔ pi ni Zhezu Kirisi wi ni. ¹⁵Kaselege senre taa nda naa, ti daga lere pyew wiri lɛ, fɔ: Zhezu Kirisi wì pan laga dunruya mbe pan mbe kapere pyefenne poro shɔ. Muwi m̀i pye kapere pyefɔ gbɔɔ ma wɛ pe ni fuun pe na. ¹⁶Ɛɛn fɔ, ko k̀i ti Yenngelɛ lilan yinriwe ta. Mi ɲa mi yen kapere pyefɔ gbɔɔ ma wɛ, li yere ki na Zhezu Kirisi wi maa kala na fuun kunni wi yɛɛ ni, wi li naga wa na ni, jango mbele fuun pe yaa ka taga wi na mbe yinwege mbakɔɔ ki ta, mbe pye pe yɛgɛ nagafɔ. ¹⁷Wunluwɔ* mbakɔɔ we,

wo ɲa wi se ku, wo ɲa lere woro naa yaan, wo ɲa wi yen Yenngelɛ nunngba le, leele paa li sɔnni paa li gbogo fɔ sanga pyew! Anmiina*.

¹⁸Timote, mboro ɲa na pyɔ, ɲga mila yuun ma kan ma pye, mbe yala Yenngelɛ li yɔn senre nda ti yo ma kanngɔɔ faa ti ni, koyi ɲga fɔ ki senre mari pye ma kɛɛ kansaga, ma malaga jɛngɛ gbɔn ti ni. ¹⁹Ma tagawa pi yigi jɛngɛ, ma nawa jatere wi pye jɛngɛ. Leele pɛle je pe nawa jatere jɛngɛ wi na ma pe tagawa pi jɔɔɔ. ²⁰Ki leele poro pele wele Imene naa Alegizandire. Mi pe le Sɔtanla wi kɛɛ pege fɔrɔɔɔ fɔ kii daga paa Yenngelɛ li mege ki jogo.

Tagafenne pe daga mbaa yenri lere pyew wi kan

2¹Ki konngbannga mi yen na ye yerɛgi, fɔ leele paa Yenngelɛ li yenri paa li gbogo, paa li yenri paa pe yɛɛ kaan, paa li shari leele pe ni fuun pe kala na. ²Paa yenri wunlumbolo poro naa fanngala fenne pe kan, jango we yeyinngɛ ta wa we yinwege ki ni, we jatere wi cɛn we na. Waa fyɛ Yenngelɛ li yɛgɛ, we tangalɔmɔ pi pye pi yala. ³Ki wogo ki yen ma yɔn, ma we Shɔfɔ Yenngelɛ li ndanla. ⁴Li yen na jaa leele pe ni fuun pe shɔ, pe ya pe kaselege ki jɛn. ⁵Katugu Yenngelɛ li yen nunngba to. Kasuluwo nunngba wi yen Yenngelɛ lo naa leele pe sɔɔwɔ. Wo wi yen Zhezu Kirisi ɲa pɛ se paa senwee yen we. ⁶Wuu yɛɛ kan ma pye leele pe ni fuun pe goshɔɔ sara pe kapere ti ni. Wì

ko pye ma yala wagati ŋa Yenŋele làa kɔn ma tege wo ni, maga naga fɔ laa jaa mbe leele pe shɔ. ⁷Ko kɔ ti Yenŋele lilan tege mbe pye li senre yofɔ konaa pitunŋɔ*. Ligi kan na yeri mbaa leele mbele pe woro Zhufuye* pe nari tagawa pi wogo ko naa kaselege ki ni. Mi woro na finlele, kaselege ko mila yuun.

⁸Ki kala na, mila jaa nambala paa Yenŋele li yenri lagapyew. Paa pe keyen yi yinrigi wa naayeri, paa li yenri kotogo kpoyi* ni. Kiga kaa piin nanŋbanwa naa kendige ni.

⁹Ki pyelɔmɔ nunŋba pi na fun, mila jaa jeele paa pe yee poo paara nda ti yala to ni. Pe yee pɔgɔ ki pye ki yala pe ni, ki pe fere tɔn. Paga kaa pe yee poo yimbɔgɔ sɔnŋbanga wogo ni, nakoma te nunŋbogolo, naa somu sɔnŋbanga woo ni, nakoma paara sɔnŋbanga woro ni. ¹⁰Ɛen fɔ, paa kapyere jende piin, paa yege ŋga na ki yen ma yɔn jeele mbele yeri paa ki jaa mbege naga fɔ pe yen na Yenŋele li gbogo. ¹¹Ki daga jeele pe cen yew, go sogomɔ jembe ni, paa nagawa senre ti nuru. ¹²Mi woro na konɔ kaan jele wi yeri wi pye nagafɔ, nakoma wi cen nambala pe go na. Ɛen fɔ, wi cen yew wi pyeri.

¹³Katugu Adama wo paa keli ma da, ko punŋo na mee Awa wi da. ¹⁴Adama wo si ma wila wi yee yaga pɔo fanla maa punŋo. Ɛen fɔ, jele wo wila wi yee yaga pɔo fanla maa punŋo, a wɔ Yenŋele li senre ti ke.

¹⁵Ma si yala, jele wi yaa shɔ na wiga piile se, mbe koro wa tagawa

pi ni, mbe pye ndanlawa ni, mbe pye kpoyi Yenŋele li yege na, naa go sogomɔ ni.

Legilizi yekeele pe tangalɔmɔ we

3¹Ki senre nda ti yen kaselege, fɔ: Na lere wa kaa legilizi* yekelewe tunŋgo ki jaa, ki fɔ wila tunŋgo jɛnŋe jaa. ²Ki daga legilizi yekelewe* wi pye jeregisaga fu. Wi pye jele nunŋba fɔ, wuu yee yingiwɛ jɛn. Wi pye jatere pyefɔ. Wi kapyere ti pye ti yala. Wi pye nambanmbala yigifɔ. Wi ya wila Yenŋele senre ti nari leele pe na. ³Wii daga mbe pye sinwɔɔ, nakoma lewelewe. Ɛen fɔ, wi daga mbe pye nandanwa naa kotoyinŋe ni. Wii daga mbe pye penjara jogo ni. ⁴Ki daga wi ya wuu go woolo pe yigi tiyɔnŋɔ wila pe yege sinni. Mboo piile pe koro paa wi gbogo jɛnŋe. ⁵Katugu na lere ŋa si ya mboo go woolo pe yigi tiyɔnŋɔ mbaa pe yege sinni, wi mbe ya mbaa Yenŋele li legilizi wo gbegele mele? ⁶Wii daga mbe pye tagafɔ fɔnŋɔ, janŋo wiga kaa wi yee gbogo, Yenŋele li kiti kɔnŋɔ ki to wi na paa yege ŋga na kɔ to Sɔtanla wi na we. ⁷Ki daga fun mbele pe woro tagafenne paa wi metanga yinri, janŋo paga kaa wi tifaga wi to wa Sɔtanla wi penŋele ke ni.

Legilizi tunmbyeele pe tangalɔmɔ we

⁸Legilizi tunmbyeele* fun pe tangalɔmɔ pi daga leele paa pi gbogo, paga ka pye senre

shyenzhyen yofenne. Paga kaa tinni sinme ni. Paga kaa penjara tɔnli gbenje jaa. ⁹Pe daga mbe mara kaselege nga kɪ naga wa tagawa pi ni ki na, nawa jatere jenje ni. ¹⁰Ki daga pege fenne pe wa pe wele gben. Ko punjo na, na paga pe yan jeregisaga fu, pa pe mbe ya pye legilizi tunmbyeele. ¹¹Jeele mbele paa ki tunjo nunjba ki piin fun, pe tangalɔmɔ pi daga leele paa pi gbogo, pee daga mbaa leele mege jogo. Pe daga mbe pe yee yingiwe jen, mbe pye tagawa ni kala li ni fuun ni. ¹²Legilizi tunmbyee wi daga mbe pye jele nunjba fɔ. Wi ya wuu piile naa wi go woolo pe yigi, wila pe yege sinni tiyɔngɔ. ¹³Legilizi tunmbyeele mbele pe maa pe tunjo ki piin tiyɔngɔ, pe ma gbɔgɔwɔ ta wa pe tunjo ki ni, ma kotogo ta ma ya na tagawa pi senre yuun, po mba wè ta wa we gbogolomɔ pi ni Zhezu Kiriwi ni we.

Kaselege gbɔgɔ nga ki naga

¹⁴Mi yen naga sewe ɲa wi yɔnlɔgi mboo torogo ma kan, een fɔ, mila ki jate sanni jenri mbe kari wa ma yeri. ¹⁵Na na karaga kiga si mɔ naa wi yo, ki sewe ɲa wi yaa ki naga ma na, paa yege ɲa na Yenjele li go woolo pe daga mbaa tanri we, poro pe yen Yenjele na yinwege wolo li Legilizi we, ma pye kaselege ki tɔgyaraga naa ki

yeregesaga†. ¹⁶Ee, we sherege konɔ ɲgundo wi yen ma gbɔgɔ. Lere se ya mbe kendige wɔ ki na:

Wi pan paa senwee pyɔ yen,
a Yinnekpoyi lùu naga ma yo wi
yen ma sin.

Merageye* pàa wi yan.

Wi senre tila yo cengele woolo
pe sɔgɔwɔ.

A pèle taga wi na laga dunruya
wi ni.

A Yenjele lùu le ma kari wi ni
wa yenjele na.

Leele pele yaa ka je tagawa pi na

4 ¹Yinnekpoyi li yen naga yuun naga finligi ma yo fɔ: Dunruya kɔsanga ni, leele pele yaa je tagawa pi na. Yinjele ɲgele ke maa leele pe fanla koro naa gboshugulo nagawa senre to pe yaa kaa tanri ni na. ²Pe yaa ka pe yee yaga kopiire fenne naa yagbogolo yofenne pe pe fanla pe pe punjo. Poro mbele pe nawa jatere wì ku pe na ndeè pè tugurɔn le kasɔn ti yanlaga ma yaraga sogo. ³Pe yaa kaa leele pe nari mbe yo ki woro ma yɔn paa jeele pori, mbe yaakara ta naga mbe yo paga kaa ti kaa. Ma si yala, Yenjele lo ligi yaakara ti da, janjo mbele pè taga ma kaselege ki jen, paa ti kaa, na paga li yenri mbeli shari mbe kɔ we. ⁴Yaraga ɲa fuun Yenjele li da, ki yen ma yɔn. Yaraga ko ka woro wa lere mbe je ki na, na wiga Yenjele li shari mbe si jen mbege ka we, ⁵katugu ki ma pye

†3.15: Mbe pye kaselege ki tɔgyaraga naa ki yeregesaga ko kɔrɔ wo yen mbe pye kaselege ki nagafɔ leele pe na.

kpoyi Yenjele li yege na, li senre to naa yenrewe pi kala na.

Zhezu Kirisi wi tunmbyee jenje senre

⁶Na ma kaa sefenne pe nari ki kagala ke ni, pa ma yaa pye Zhezu Kirisi wi tunmbyee jenje. Pa ma yaa fannga kan ma yinne li yeri tagawa senre to naa kaselege nagawa senre nda mà yigi na tanri ti na ti fannga na. ⁷Een fɔ, ma je mungooro ti na, ti yen go fu senre na kendige woo tagawa konɔ li ni; ma bala ma koro maa Yenjele li gbogo. ⁸Mbe wire ti tara kagala kele ni ti ta ti pagala, ki yen tɔnli ni. Een fɔ, mbe koro mbaa Yenjele li gbogo, tɔnli yen ko ni ma we kala li ni fuun na, katugu Yenjele li yɔn fɔɔ* kɔn mbe yinwege ki kan wi yeri nala konaa goto. ⁹Ki senre nda ti yen kaselege senre, ti daga lere pyew wiri le. ¹⁰Ko kɔ ti we yen na tunngo piin na ngbeli, katugu wè we jigi wi taga Yenjele na yinwege wolo lo na. Lo li yen leele pe ni fuun pe Shɔfɔ, een fɔ, tagafenne poro wogo ko we.

¹¹Maa ki kagala ke yuun maa ke ngbanni, maa leele pe nari ke ni. ¹²Maga ka ti lere kpe mbaa ma tifaga naa ma yen lefɔnɔ ki kala na. Een fɔ, ma pye tagafenne pe yege nagafɔ wa ma senyoro to naa ma tangalɔmɔ pi ni, naa ma ndanlawa po naa ma tagawa pi ni konaa ma pye kpoyi* Yenjele li yege na. ¹³Sanni mbe sa gbɔn wa ma na, mboro jate ma bala maa

Yenjele senre ti kara leele pe yege na, maa ti yuun pe kan, maa ti nari pe na. ¹⁴Yarikanga nga mà ta Yenjele li yeri, maga kaga yigi sambalawa ni, kila kan ma yeri Yenjele li yɔn senyoro to ni, konaa lelele* pe keyen tagawa* ma na pi ni. ¹⁵Ma bala maa ki kagala ke piin. Ma ke yigi jenge ma kotogo ki ni fuun ki ni, jango leele pe ni fuun pege jen ma tunngo kila kee yege. ¹⁶Mboro jate mɔɔ yee yingiwɛ jen, naa senre nda maa nari leele pe na ti ni. Ma koro ma yege sin ki kagala ke na. Na ma kaa ki piin ma, mboro jate ma yaa ma yee shɔ mbe mbele paa nuru ma yeri pe shɔ fun.

Kagala ngele ma daga mbaa piin tagafenne pe kanngɔɔ

5¹Maga ka senngbanra yo lelee wa na, een fɔ, maa wi yeregi paa ma to yen. Maa lefɔnmbɔɔ pe yeregi paa ma sefenne nambala yen. ²Maa jeele lelele pe yeregi paa ma neele yen. Maa jasumbonɔ pe yeregi paa ma sefenne jeele yen, maa ki piin nawa kpoyi ni.

³Nanngunjaala mbele sagafenne woro pe na, maa pe gbogo. ⁴Een fɔ, na piile ka pye nanngunjo nga yeri, nakoma pishyenwoolo mbe pye wi yeri, ki daga ki piile pe kajenge pyege ki fɔrɔgo paa ki piin pe go woolo pe kan. Kajenge nga pe sevenne poro naa pe teleye paa pye ma pe kan, paa ki yongɔ piin pe kan fun; katugu ko ki yen ma Yenjele li ndanla. ⁵Nanngunjo nga sagafɔ woro wi na, lere si woro wi

yeri, wi maa jigi wi taga Yenjele li na nali yenri, na sagawa jaa li yeri yɔnlɔ naa yembine. ⁶ Eɛn fɔ, ɲa wi maa wi nayinme kagala piin wa wi yinwege ki ni, wo ku makɔ, ali maga ta wi yen yinwege na o. ⁷ Ma ki kagala ke yo ma ke ɲgban pe ni, jaŋgo pe pye jeregisaga fu. ⁸ Na lere ɲa woro naa sege woolo pe kala li yɔngɔ pe kan, si ka logo wi go woolo poro, kona wì je tagawa pi na, a wi kala lì pe ma we ɲa wii taga wi na.

⁹ Na nanɲunɲɔ ɲa fa yeɛ nafa taanri ta, maga kaa mege ki yɔnlɔgɔ mbege taga wa nanɲunjaala pe mere ti na. Ki daga ki pye wila pye naɲa nuŋgba jɔ, ¹⁰ a pòo jen wi kajenɲe pyege ki na, a wùu piile pe koro tiyɔngɔ. Ki pye wila pye nambanmbala yigifɔ na Yenjele li leele kpoyi* pe tɔɔɔ ti jogo. Ki pye wila pye na leele mbele pàa pye na jɔlɔ pe sari, na kajenɲe cenle pyew ki piin.

¹¹ Nanɲunjaala mbele pe fa lele, maga ka wo wa mege yɔnlɔgɔ; katugu na naɲa la ka pe ta pe pɔri nambala yeri naa, pe ma laga Kirisi* wi na. ¹² Kiga pye ma, pe ma pye kajɔɔgɔ fenne yɔn folɔ* konɲbanna na pàa kɔn ki wogo ki na li jɔgɔwɔ pi kala na. ¹³ Mbe taga wa ko na naa, pe ma pye tiyanmbala, pe ma koro na yanri yinre ti ni faa na toro. Mbe pye tiyanmbala ko nuŋgba ma, eɛn fɔ, pe ma pye yogofenne na yɔn nii leele pe kagala ke ni fuun ke ni, na

nda fuun ti woro yoworo ti yuun. ¹⁴ Ko kala kì ti mila jaa nanɲunjaala mbele pe yen jasumbonɔ pe pɔri nambala yeri naa, pe piile se, paa pe go tunndo ti piin tiyɔngɔ, jaŋgo paga ka yesaga kan we winfenne pe yeri paa senpere yuun we na. ¹⁵ Katugu nanɲunjaala pèle kozinne li wa makɔ ma taga Sotanla wi na. ¹⁶ Eɛn fɔ, na nanɲunjaala pele ka pye tagafɔ jele wa laga, wi daga mbaa pe sari, wiga ka pe go kala li yaga legilizi* wi kan, jaŋgo legilizi wi ya wila nanɲunjaala mbele leele woro pe yeri pe sari.

Legilizi lelele senre

¹⁷ Legilizi lelele* mbele pe maa legilizi wi yege sinni tiyɔngɔ, ki yen ma yala paa pe jate fɔ pe daga sara shyenzhyen ni. Mbele pe maa Yenjele senre ti yuun, na leele pe nari ti ni, poro wogo ko daga mbe we. ¹⁸ Katugu Yenjele senre tigi yo ma yo fɔ: «*Nege ɲga ki maa bile* wi tangala naa pyɔ wi woo, maga kaga yɔn ki pɔ mere ni†.*» Ma nuru naa ma yo fɔ: «*Tunmbyee wi ma daga wi sara wi ni.*» ¹⁹ Maga ka sereya pee yigi legilizi lelele wa na, fɔ ndee serefenne shyen, nakoma taanri mbege kala li yo. ²⁰ Na mbele ka si kapege pye, ma para pe na ɲgbanga leele pe ni fuun pe yege na, jaŋgo sanmbala paa fye paga ka ka pye.

²¹ Mila ki yuun naga ɲgbanni ma ni Yenjele li yege na, naa we Fɔ* Zhezu Kirisi wo naa meregeye*

†5.18: Dete 25.4; Luki 10.7.

mbele pè wɔ pe yege na, fɔ: Maga senre ti yigi maa tanri ti na. Maga ka lere mbɔnrɔ lere na, maga ka lere wɔ lere ni. ²²Maga ka keyen taga* lere wa na fyelege na mboo tege tunngo ka na wa legilizi. Maga ka pinle lere wa ni wi kapege pyege na. Mɔɔ ye yigi, ma koro kpoyi*.

²³Maga kaa tɔnmɔ po nungba woo, een fɔ, ta duven jɛennjenri woo ma lara to naa ma yama legewe pi kala na.

²⁴Leele pele kapere ma yiri funwa na ma jen, na pe fa kiti kɔn pe na. Een fɔ, pele woro na jen fɔ ki punngo na. ²⁵Ki pyelɔmɔ nungba pi na fun, kapyere jende ti ma yiri funwa na ma jen. Ali nda si yiri funwa na fyaw, ti se ya koro mbe lara.

Kulolo pe daga

mbaa pe tafenne pe gbugo

6 ¹Mbele fuun pe yen kulolo, pe daga mbaa pe tafenne pe jate fɔ pe daga gbɔgwɔ pi ni fuun ni, janngo lere wa ka ka senpere yo Yenjele lo naa we nagawa senre ti na. ²Kulolo mbele pe tafenne pe yen tagafenne, pee daga mbaa pe tafenne pe tifaga, naa pè pye pe tagafenne yeenle ko kala na. Een fɔ, pe daga mbaa tunngo piin pe kan naa tiyngɔ mbe we, katugu tagafenne mbele pe yen ma pe kulolo pe ndanla, poro pe maa tɔnli taa wa pe kulolo pe tunngo jenge ki ni.

Yagbogowo nagawa senre naa yarijende kaselege woro

Maa leele pe nari ki kagala ke ni, maa ke yuun pe kan. ³Na lere wa kaa leele pe nari nagawa senre ta yege ni, na tii yala we Fɔ* Zhezu Kirisi wi kaselege senre to naa we tagawa pi nagawa senre ti ni, ⁴kona, ki fɔ wi yen ye gbɔgwɔ coli, wii yaraga ko ka jen. Wi jatere wi jɔgɔ wi na, wi maa kendige woo na wiin senpiile kala na. Ki wogo ki maa paan yenjara, naa yolegere, naa tegele, naa jatere pere ni, naa kendige wɔgɔ ni, nga kɔsaga woro ki na. ⁵Mbele pe jatere wi jɔgɔ pe na, pe maa ki woo pe ye ni. Ki leele pee kaselege ki jen naa. Pe maa ki jate nde mbaa fye Yenjele li yege ko ki yaa ti pe pye penjagbɔrɔ fenne.

⁶Kaselege yi, mbaa fye Yenjele li yege ki yen tɔnli gbɔɔ, na lere nga kaa nga ki yen wi yeri ki jate kɔ yala wi ni we. ⁷We sila pan yaraga ni laga dunruya nga wi ni, we se si ka yiri laga yaraga ni mbe kari. ⁸Ki kala na, na waga yaakara naa yaripɔrɔ ti ta, ti daga mbe we yege tin. ⁹Een fɔ, mbele paa ki jaa mbe pye penjagbɔrɔ fenne, wamawelewe pi ma pe jan. Pe jogo pere nda ti yen go fu, ti yaa pye paa penɛ yen mbe pe yigi. To ti maa leele pe punngu na pe nii jɔlɔgɔ we. ¹⁰Katugu penjara ti ndanlawa ndorogo, ko ki yen tipere cenle pyew ti ninge ye. Leele pele yen na penjara ti jaa ki jawa pi na fɔ ma

laga tagawa pi na ma jɔlɔɔ legere ta wa pe koto ro na.

**Yerewe senre nda Pɔli wila kan
Timote wi yeri**

¹¹Mboro wo na, mboro ŋa ma yen Yenŋele li lere, mɔɔ yee yigi ki kagala ke ni! Maa kasiŋŋe piin, maa fyɛ Yenŋele li yege, ma pye tagawa ni, naa ndanlawa ni. Maa kagala kunni ma yee ni, ma pye nandanwa ni. ¹²Ma malaga jɛŋge gbɔn wa tagawa pi ni. Ma yinwege mbakɔɔ ki yigi jɛŋge, katugu Yenŋele lɔɔn yeri mbege kan ma yeri, naa maa ma tagawa pi serɛya jɛŋge wi yo serɛfenne legere yege na we. ¹³Mi yen naga yuun naga ŋgbanni ma ni Yenŋele na li maa yinwege ki kaan yaraga pyew ki yeri lo naa Zhezu Kirisi wi ni pe yege na, wo ŋa wila serɛya jɛŋge yo kumanda Pɔnsi Pilati* wi yege na we. ¹⁴Fɔ ma ŋgasele li yigi jɛŋge li koro kpoyi, ma pye jeregisaga fu mbe sa gbɔn pilige ŋga we Fɔ Zhezu Kirisi wi yaa wi yee naga ki na. ¹⁵Yenŋele li yaa kaa naga wagati ŋa li kɔn wi ni. Lo nuŋgba li yen ferewe po naa yawa pi ni fuun Fɔ, naa wunlumbolo pe Wunluwa* konaa tafenne pe Fɔ. ¹⁶Lo nuŋgba li se ku.

Li yen ma cɛn yanwa mba ni, lere se ya fulo pi tanla. Lere fali yan yenle ni, lere se si ya mbeli yan yenle ni. Gbɔɔwɔ naa yawa mbakɔɔ pi yen li woo fɔ sanga pyew! Anmiina*.

¹⁷Ki yo maga ŋgbani ki dunruya ŋa wi penjagbɔɔ fenne pe ni, fɔ paga kaa pe yee gbogo, paga si ka pe jigi wi taga ki penjagbɔɔ nda ti yaa ka kɔ to na. Eɛn fɔ, pe pe jigi wi ni fuun wi taga Yenŋele li na. Lo li maa yaara ti ni fuun ti kaan we yeri nari lege, jango we nayinme ta. ¹⁸Maga yo pe kan fɔ paa kajɛŋge piin, pe penjagbɔɔ tawa pi pye kapyere jende pyege ni. Paa kaan fyafyaw, paga ka pye kɛŋgbanga ni. ¹⁹Na pe kaa ki piin ma, pa pe yaa kɔɔɔɔ tiyɔŋɔ mbakɔɔ gbogolo pe yee kan pe goto kala li na. Kona, pe yaa yinwege jɛŋge ki ta.

²⁰Timote, senre nda ti telege ma na, mari yigi tiyɔŋɔ. Senwara nda ti woro ma yala tagawa konɔ li ni, mɔɔ yee yingiwe jen ti ni, naa kendige ŋga leele pe maa woo naga yinri kajenme wa pe yagbogowo pi ni we. ²¹Leele pɛle pe yee pye ma yo poro ki kajenme pi ta, ma puŋgo ma laga tagawa konɔ li na.

Yenŋele li yinme pi pye ye ni!